

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Leve de ware kerk!

Verantwoording van veranderingen 3

‘Wat komt er in je op als ik zeg: je moet lid van de wáre kerk zijn?’, vroeg ik aan mijn oudste catechisanten. ‘Arrogant’, zei de een. ‘Vreselijk!’, antwoordde de ander. Die reactie staat model voor de slechte naam van de leer over de kerk, zoals die sinds de Vrijmaking is onderwezen. Maar ik vraag mijn catechisanten vervolgens: ‘Wat voel je als Jezus zich de wáre herder noemt?’ Jezus is écht herder! Dan kantelt het gesprek. Gelukkig maar, als we de aandacht op de Heiland richten, wordt alles anders. Klinkt alles echt.

kerkelijk leven

E.A. de Boer ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - E.A. de Boer Leve de ware kerk!	281
<i>Meditatief</i> - A.M. de Hullu Met Abraham aan tafel	285
<i>Wandelen met God</i> - O.W. Bouwsma Binnenkamer	286
<i>Achtergronden</i> - J.M. Haak The Candlestand Statement (2)	288
<i>Kerk en Muziek</i> - J. Smelik Psalmen voor Nu (2 - slot)	291
<i>Lied van de week</i> - J. Smelik Liedboek gezang 76: Zie hoe de mensen heengaan	295
<i>Persberichten, Uit de kerken</i>	

Echt kerk

De uitdrukking ‘ware kerk’ is in diskrediet gekomen. We nemen die maar niet makkelijk in de mond. Dat wekt misverstand en irritatie. Precies om die reden gebruik ik die woorden weer vrijmoedig. Tijd om op lange of kromme tenen te gaan staan! Ja, dat doet zeer, maar waar zit die pijn precies? Zit de pijn in de gereformeerde belijdenis zelf óf in onze botsing met de realiteit? Moet de belijdenis herschreven óf zou de kerkelijke kaart eindelijk herzien moeten worden? We gaan terug van de belijdenis naar de Bijbel. Klopt de belijdenis, zoals die over de ware kerk spreekt, wel met het onderwijs van de Geest?

Laat ik beginnen met het bijvoeglijk naamwoord ‘waar’. In de Schrift staan ‘waar’ en ‘vals’ (in de vertaling 1951) bijvoorbeeld bij profetie. *Ware profetie* is wat namens de HERE wordt gesproken en zich als waar bewijst. Valse profetie komt uit een mensenhart of boze geest, en zal als vals aan de kaak gesteld worden. Er zit niets tussenin: waar is betrouwbaar en zal waar blijken; vals is onbetrouwbaar en onwaar. Daar zit geen enkele nuance tussen. Zo noemt Jezus zich ook de *ware Herder*. Ja, wij zeggen ‘goede Herder’, maar in het Grieks

staat het bijvoeglijk naamwoord 'waar'. Hij is écht herder! De valse herder is de huurling die de schapen in de steek laat. En opnieuw zit er niets tussenin: een herder is waar of vals, goed of slecht. Je hebt niets aan een herder die een beetje betrouwbaar is. Het kan je als schap je leven kosten. Het is deze bijbeltaal die in de belijdenis toegepast is op de kerk. Er is maar één kerk en die moet écht kerk zijn! Betrouwbaar óf onbetrouwbaar: er zit niets tussenin. Anders kan het mij het eeuwig leven kosten.

Eén Heer, één geloof

Was de christelijke kerk maar overduidelijk één! Was er maar één kerk waaraan iedereen kon zien: dat is de christelijke kerk, en daar is er maar één van! Gelukkig wel in vele gemeenten op allerlei plaatsen, maar samen wel de ene kerk. Dan hadden we de bijnaam 'gereformeerd' niet nodig. Want wat is er mooier dan je samen naar Christus te mogen noemen: christenen en dé christelijke kerk. Met die hartenkreet zal elk christenmens instemmen. Mijn catechisanten en ik in elk geval wel. De verscheurdheid van de christenheid is erg, zowel voor het getuigenis aan de wereld als in de beleving van verdeeldheid. De gebrokenheid van na de Reformatie in meer dan 'tien keer gereformeerd' is een schande. Als de Reformatie dan een geschenk van God was, dan hadden we bij die hervonden eenheid moeten blijven. De klemmende vraag: werkt die verscheurdheid ook door in de leer over de kerk? Moeten we die eigenlijk in de kerkleer verwoorden?

als de Reformatie dan een geschenk van God was, dan hadden we bij die hervonden eenheid moeten blijven

In een volgende aflevering hoop ik concreet op die vraag in te gaan. Maar eerst wil ik tekenen hoe ik positief over de kerk denk en het onderwijs zoals ik dat kreeg, verwerkt heb. Hoe ik als predikant onderwijs geef en als theoloog nadenk. Uitgangspunt is Efeze 4:1-6: geroepen zijn we de eenheid die de Geest ons geeft te bewaren. Waarin bestaat die *gegeven eenheid*? 'Eén lichaam en één geest, zoals u één hoop hebt op grond van uw roeping, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is'.

Eén lichaam, één kerk

De eenheid van de christelijke kerk is zo principieel omdat die door de Geest gegeven is in de wereld. Omdat God één is en er maar één Here Jezus is. Daarom kan de kerk principieel niet anders dan één zijn; kan er maar één kerk zijn. Tegenover alle karikaturen van de 'ware kerk-gedachte' houd ik staande: als we de belijdenis over de kerk van Zondag 21 en artikel 27-29

NGB hooghielden, was het uit dat geloof. Je kunt ook zeggen: vanwege het hoge ideaal, het prachtig visioen dat er maar één echte kerk zou mogen zijn.

de bedoeling was helemaal niet om hoogmoedig over onszelf als vrijgemaakte kerk te spreken

Of doe ik met de laatste zin al water bij de wijn? Ik denk het niet, want het was gelóofstaal als we over de wáre kerk spraken. De bedoeling was helemaal niet hoogmoedig over onszelf als vrijgemaakte kerk te spreken. Evenmin om overal etiketten met 'vals' uit te delen. We zeiden in belijdenistermen wat we gelóofden over de kerk als van Christus. Dat de toepassing op de concrete kerkformaties daaraan vast zit, is een feit. Maar die toepassing kwam op de tweede plaats.

Voorop stond en staat voor mij dat er volgens het getuigenis van de Schrift maar één kerk kan zijn. Want er is maar één Heer, tot redding aan de wereld gegeven, die Hoofd van zijn ene lichaam is. Die eenheid mag niet oplossen in de aanname van een 'onzichtbare kerk'.

Waar en vals

De woorden 'waar' en 'vals' hebben echter een andere gevoelswaarde gekregen. In vals hoor ik iets van een kwaadaardig karakter. Een valse hond. 'Waar' is door het postmoderne gevoel onderuit gehaald: de waarheid is niet absoluut. En als er al een absolute waarheid is, hebben wij daar geen toegang toe. 'Wie ben je dat je denkt de waarheid in pacht te hebben?' Toen de vertaling van de belijdenissen werd bijgeschaafd, zijn de woorden waar en vals blijven staan. Misschien moeten we voortaan spreken over de *echte* kerk van Christus. En over kerken die het wel lijken, maar het niet echt (meer) zijn zoals de Here het bedoeld heeft. Het gelijk van de belijdenis ligt in het feit dat het Nieuwe Testament wel vele gemeenten kent, maar slechts één kerk. Er waren vast wel verschillen in accent, maar niet in de leer zoals de apostelen die onderwezen. Er waren geen paulinische gemeenten, die anders waren dan de johanneïsche. Paulus wenste niet als hoofd van de kerk beschouwd te worden, maar alleen als dienaar van Christus (1 Kor. 1). In de belijdenis wil de kerk dichtbij de eenheid van apostelen en profeten blijven. En dus bij de eenheid van de christelijke kerk.

Dichtbij huis

Dat lijkt allemaal mooi en waar. Maar wat moeten we dan met het *feit* van verdeeldheid? En

van allerlei kerkformaties die nota bene dezelfde confessies zeggen te hebben? En bijna ook dezelfde naam 'gereformeerd'? Na de Afscheiding en de Vrijmaking zeiden de vaders: we zijn teruggekeerd naar Gods Woord én naar de belijdenis, ook óver de kerk. Want we wilden weer ernst maken met de drie kenmerken: zuiverheid in prediking, sacrament en tucht. Nu is door Gods genade de kerk weer ... écht kerk. En tot ons verdriet was de kerkformatie die we achter ons moesten laten, niet echt kerk meer.

Hoe moesten zij anders spreken in het heetst van de geestelijke strijd en op het scherp van de snede? Geen gereformeerd mens zal een 'eigen' kerkje willen beginnen. Als je alleen maar een denominatie bent, onderscheid je je alleen in naam en cultuur. Maar zulk groepsge drag past niet bij de kerk van de Heer. Ook de Nederlandse geloofsbelijdenis is in het heetst van de strijd opgesteld. En stelt, terecht, ieder christenmens voor de keuze. Zo: het is volgens Gods Woord 'de roeping van alle gelovigen zich af te scheiden van hen die niet bij de kerk horen, en zich bij deze vergadering te voegen op iedere plaats waar God haar gesteld heeft' (art. 28).

wat moeten we dan met de verdeeldheid?

Dit geeft mij een aanknopingspunt in handen: en wat moeten we dan met de verdeeldheid? Ik zou zeggen: begin dichtbij huis! In de kerk waar de Here je geroepen heeft en waar je de doop als teken van inlijving in de christelijke kerk ontving. Waar het Woord verkondigd wordt en de sacramenten gevierd worden. Waar ik uitgenodigd wordt mee te belijden wat er allemaal te belijden valt. Spiegel je geloofsleven en levensstijl maar eens aan de kenmerken van de christenen in art. 29!

En kijk ook eerlijk of de gemeente waar jij je plaats hebt gekregen, ook écht kerk is. Instemming met de belijdenis is niet: je moet zeggen 'dit is de enige ware kerk'. Wel: 'deze gemeente is écht kerk van Christus'. In oude taal: waarlijk kerk. Op de dag van mijn eerste belijdenis zeg ik: leve de ware kerk! En ik denk het opnieuw als ik avondmaal bij Jezus vieren mag.

De waarheid in pacht

Ja, zegt mijn catechisant, maar dat geldt dus ook voor iemand in de PKN. Dichtbij huis, bij je doop beginnen. Dat klopt, is mijn antwoord. Laat die gelovige ook beginnen in de kerk waar hij zijn plaats door Gods voorzienigheid kreeg. Dat lijkt me een cruciaal punt: Gods leiding in ons leven. Dan ga ik wel het gesprek aan met een lid van een andere kerkformatie. Maar met respect voor zijn inbedding. Wat blijft er dan over van 'de roeping zich af te scheiden van hen die niet bij de kerk horen en

zich bij de echte kerk te voegen'? Dat kan je niet als algemeen geldende waarheid roepen. Het is wel een leidraad in het gesprek van christen tot medechristen. Hoe gaat het in de kerk waar jij toe behoort met Gods Woord? Waarom sluiten jullie de kinderen van de doop uit, terwijl er maar één doop is? Gespreksstof genoeg. Maar vanuit de rust dat Christus z'n kerk aan het vergaderen is. Hij kan momenten geven waarop het zoeken naar meerdere eenheid ruimte krijgt.

Wij leggen ons niet neer bij de verdeeldheid. We zeggen niet: iedereen heeft wel iets van de waarheid, maar niemand heeft de hele waarheid in pacht. *Want het mooie van de kerk is nu juist: Christus heeft ons de waarheid wel 'in pacht' gegeven!* In die zin dat Hij de waarheid aan zijn gemeente toevertrouwd heeft. In het Woord, door zijn Geest. Om er zuinig op te zijn. Te bewaren én uit te delen. Te verdedigen en te belijden. We moeten oppassen voor te grote oordelen. Naar links: te royaal verklaren dat het niet uitmaakt van welke kerk iemand lid is. Of naar rechts: te fors oordelen wat er allemaal fout is in andere formaties.

Kenmerken van christenen

De herkenning in het geloof tussen christenen mag blijdschap geven. Ook als je het niet over alle geloofspunten eens bent. Wie de ene Heer, Jezus Christus, erkent mag als medegelovige begroet worden. Ook als we elkaar (nog) niet in de eenheid van de kerk vinden. De denkfout die veel gemaakt wordt is: dat we die geloofsherkenning te makkelijk doortrekken naar een naïeve uitspraak over die andere kerkgemeenschap. Dat de Here het geloof in zijn kinderen bewaart, betekent niet direct dat de kerkelijke omgeving ook écht kerk is.

eerst als spiegel voor je eigen levensstijl en geloofsleven

Daarom wees ik in een vorig artikel op de kenmerken van de christenen, ontroerend op een rij gezet in art. 29 NGB, derde alinea. Eerst als spiegel voor je eigen levensstijl en geloofsleven. Dan ook als herkenningpunt met andere gelovigen. Het gaat ook in die alinea om kenmerken. 'Zij die bij de kerk horen, zijn te kennen aan de kenmerken van de christenen, namelijk aan het geloof ...' Ik weet: het gaat om herkenning in de eenheid van de kerk (in onderscheid van de huichelaars). Maar vervolgens mag je die trekken van geloofs- en levensstijl ook verast herkennen in medechristenen. Alleen, streep vervolgens in je enthousiasme niet weg dat hetzelfde artikel van de belijdenis begint met: 'De kenmerken waaraan je de ware kerk kan kennen'. Waarom dat vergeten? We zijn er nog niet als we iemand in geloof in Christus herkennen. Want de strijd van het geloof heeft in onze eeuw een extra dimensie

gekregen. Een dimensie die in de late 16e eeuw niet op die manier aanwezig was: de gescheidenheid van kerkformaties met dezelfde gereformeerde belijdenis. Daarover nu tenslotte.

Kerk in verband

Boven schreef ik: art. 27-29 NGB zijn in het heetst van de strijd geschreven. Maar geldt wat de kerken daar belijden dan vandaag niet meer? Uit het bovenstaande hebt u al begrepen: ik handhaaf mijn handtekening onder de drie formulieren van eenheid. Ik stem in met wat daar als geloof, ook over de kerk, beleden wordt. Alleen op het punt van de toepassing op vandaag zie ik ruimte om te nuanceren. Ik erken de eerste zin van art. 29 'dat men nauwgezet en met grote zorgvuldigheid, vanuit Gods Woord, behoort te onderscheiden welke de ware kerk is'. Maar de slotzin moet ik in de actuele toepassing nuanceren: 'Deze twee kerken [de echte en die nepkerk] zijn gemakkelijk te kennen en van elkaar te onderscheiden'. Ik vind dat vandaag helemaal niet makkelijk. Principieel gedacht wel, maar in de toepassing niet.

Tussen de tekst van de confessie en onze tijd staat, zeg maar, het kerkverband. Natuurlijk was er ook in de late 16e eeuw een kerkverband. In Frankrijk, in de Nederlanden. Maar dat was één verband van de gereformeerde kerken. De kerken groeiden en het kerkverband was in de groei. De belijdenis is zelf de band die de eenheid uitdrukt.

In de 19e eeuw hebben zich na de Afscheiding meerdere kerkverbanden gevormd. Wij zeggen principieel: in de weg van reformatie bleef er toch iets van de ene kerk over. Toch mag je ook erkennen dat na verloop van tijd die meerdere kerkverbanden (met gereformeerde confessie)

een gegeven zijn. Als de strijd om de waarheid gestreden is, treedt er een bepaalde mate van stolling op. De Christelijke Gereformeerde Kerken zijn niet met de Vereniging meegegaan. Je kunt dat betreuren, maar er hun kerk hun niet om ontzeggen. Waar het mij nu om gaat is: in de belijdenis rekenen we niet met het gegeven dat er gescheiden kerkverbanden zijn; die intern wel samenbinden, maar de weg naar meerdere eenheid kunnen hinderen.

Meerdere eenheid

Er is kerkelijke eenheid. We vieren die in het kerkverband. Ik beschouw het als een wonder in de 21e eeuw dat zoveel mensen zich in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt echt één in het geloof en belijden weten. Ook de erkenning die tussen ons en de CGK gevonden is, zie ik als iets wonderlijks. En de erkenning op plaatselijk vlak met Nederlands Gereformeerde Kerken. Het is een klein begin, maar is dat in een verwarrende wereld niet des te wonderlijker?! Ook in het zien van de eenheid van de kerk moet je dichtbij huis beginnen. En elke meerdere eenheid blij begroeten. Leve de ware kerk! Er blijven nog vragen genoeg over. Ga je met een (deels) historische uitleg van de belijdenis niet op een ander spoor over? Moet ik eigenlijk een gravamen indienen, als ik de laatste zin van art. 29 anders toepas? In mijn volgende bijdrage hoop ik eerst nader in te gaan op: zijn de Gereformeerde Kerken of sommige voorgangers anders gaan denken op het punt van de kerk? Hoe werd dit leerstuk vroeger onderwezen?

Dr. E.A de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

Persbericht

COGG - conferentie op 30 maart 2006

Geestesgaven: niet los verkrijgbaar

In het afgelopen jaar zijn er veel publicaties verschenen en bijeenkomsten gehouden, die aandacht vragen voor de ontwikkelingen in de kerken en voor de persoon en het werk van God de Heilige Geest (toespitst op de gaven).

De jaarlijkse conferentie van het COGG staat ook in het teken van deze bezinning, zodat we elkaar kerkbreed kunnen ontmoeten en dienen. Om het daarna plaatselijk in en met de kerken verder inhoud te geven.

Het thema voor de conferentie is: Geestesgaven: niet los verkrijgbaar.

De sprekers zijn: dr. H. Bakker, schrijver van: *Ze hebben lief, maar worden vervolgd* en prof. dr. W. van 't Spijker, emeritus-hoogleraar kerkgeschiedenis aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn.

Prof. dr. B. Kamphuis, hoogleraar dogmatiek aan de Theologische Universiteit te Kampen zal als co-referent een bijdrage leveren.

De conferentie wordt gehouden op DV 30 maart 2006 in Putten in De Aker.

Tijd: 14.30 uur tot 20.30 uur.

De toegang is gratis, voor de maaltijd wordt € 2,50 berekend. Over te maken op gironummer 454 31 94 t.n.v. de penningmeester COGG, Kerkewijk 132 B, 3904 JH Veenendaal.

Nadere informatie bij de secretaris: drs. I.A. Kole, tel. 0182-362588 (e-mail: i.a.kole@hetnet.nl)

Met Abraham aan tafel

**Ik zeg jullie dat velen uit het oosten en uit het westen zullen komen en met Abraham, Isaäk en Jakob zullen aanliggen in het koninkrijk van de hemel.
(Matteüs 9:11)**

A.M. de Hullu ■

Gesprek in Gods feestzaal

Samen aan tafel wordt er van alles besproken. Zeker als je op een feest naast iemand komt te zitten, met wie je nog niet eerder gesproken had, maar met wie je wel heel veel gemeenschappelijk blijkt te hebben. Zo'n feest komt er aan. Gods feest. Een feest dat je viert met mensen die aan de andere kant van de wereld leven, of die geleefd hebben in een heel andere eeuw.

Daar kom je Abraham tegen. In zijn eeuw de leider van een rondtrekkende herders-clan. Vanuit het oosten naar het westen gereisd om als vreemdeling in Palestina rond te trekken.

Maar ook die man met wie Jezus in gesprek was toen hij over dat hemelse feestmaal sprak. Het was een centurio, een militair die ergens uit het oosten of het westen van het Romeinse rijk gekomen was om in Kafarnaüm het gezag van de keizer te handhaven.

Als deze twee met elkaar in gesprek komen, ontmoeten twee totaal verschillende werelden elkaar. Denk het je in. Zo verschillend, en toch op dat ene feest. Zo groot is Gods hart. Hij verlangt naar een kleurrijk gevulde feestzaal.

Wat hebben ze gemeenschappelijk?

De herdersvorst en de hoofdman kunnen zich verbazen over de grote verschillen tussen hun levens. Toch zijn er ook overeenkomsten. Beiden zijn vanuit hun geboorteland naar Palestina gereisd. Daar hebben ze geleefd als vreemdelingen. Ze hebben er leiding gegeven aan hun mensen. Abraham vocht er met Kedor-Laomer en bondgenoten. De centurio heeft weer andere militaire ervaringen. Of zou daarover niet meer gepraat worden in Gods koninkrijk?

Er is nog wel meer dat ze gemeenschappelijk hebben. Maar vooral een bijzonder groot vertrouwen op God. De vader van de gelovigen en de niet-jood, bij wie Jezus een groter geloof vond dan bij Abrahams afstammelingen. Wat zullen die twee juist over het geloof veel uit te wisselen hebben. Vertrouwen op God kan je bewegen tot grote reizen en grote daden. Van de smeekbede tot het offeren van je eigen zoon toe. Beiden hebben in hun eigen

leven de verrassing gemerkt van wat de Heilige Geest door het geloof met je kan doen. En ze hebben van de Here gehoord, hoeveel vreugd het Hem gaf.

Tegen de stroom op

Abraham geloofde als eenling in de Here, dwars tegen zijn omgeving in. Hetzelfde deed de centurio. Hij liet het geloof van zijn geboorteland voor wat het was. Hij was de joden gunstig gezind en liet een synagoge voor hen bouwen. Maar terwijl velen in de synagoge Jezus afwezen gaf de centurio hem zijn vertrouwen. En niet zo'n klein beetje. 'U hoeft alleen maar te spreken en mijn knecht zal genezen'.

En ik?

Als we nou eens met z'n drieën in gesprek raakten, Abraham, de centurio en ik... Wat zou mijn geloof dan schamel afsteken bij dat van die andere twee. Ik zou ze vragen: hoe konden jullie zo op de Here vertrouwen?

Nee, het is een vraag die ik nu al wil stellen. Hoe konden jullie zo'n sterk vertrouwen hebben? Abraham zou me kunnen wijzen op zijn ontmoetingen met God, op de woorden die God sprak en de tekenen die Hij er bij gaf. Er groeide een unieke relatie. Een begin van een verbond tussen God en Abrahams nakomelingen. En de centurio zou me kunnen vertellen over Jezus. Als je hem hoorde en bezig zag kon je er niet om heen: dit is God. Hem kan ik vertrouwen. Hij heeft minstens zoveel macht als ik over mijn soldaten heb. Macht om al dat goede te doen waar ik hem over hoor spreken. Nog steeds is dat voor mij de weg naar een sterk geloof: letten op wat Jezus deed en luisteren naar zijn woorden. Daar gaat een kracht van uit waardoor ook ik het hemelse koninkrijk binnengeleid wordt.

Ds. A.M. de Hullu is predikant van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn-Zuid

Binnenkamer

wandelen met God

Je persoonlijke gebed tot God... hoe vaak sta je daar bij stil? Mensen hebben het over een stille tijd, over omgaan met God. Er wordt nogal wat over geschreven; meditatie, nadenken, je terugtrekken. Wees eerlijk, komt er wat van in je eigen leven?

O.W. Bouwsma ■

De Here Jezus heeft het in de Bergrede over het je terugtrekken in je binnenkamer. De NBV vertaalt: "Maar als jullie bidden, trek je dan in je huis terug, sluit de deur en bid tot je Vader, die in het verborgene is..." (Matth. 6:6). Hij zegt dat in een context van aandachttrekkend bidden door mensen. Hij verwijst ons naar binnen.

Hoe werkt dat?

Veel mensen hebben de goede gewoonte om voor het slapen gaan zich persoonlijk tot de Here te richten. Of dat altijd de meest geschikte tijd is, kun je je afvragen. Het is goed om de dag met God af te sluiten, zeker, maar kun je je aandacht er altijd goed bijhouden?

En daarbij: er kunnen zoveel andere belemmeringen zijn. Want hoe richt je je op de Here? Wat houdt je bezig? Wat verwacht je van je gebed en waar ben je op uit?

Het is goed om stil te zijn voor God en met God.

Het is ook goed om erover na te denken hoe je dat dan van jouw kant invult.

Want je staat in je gebed wel voor de troon van Gods genade (Hebr. 4:16). Met vrijmoedigheid, zeker, want je bidt in Jezus' naam. Hij staat als Middelaar voor je. Hoort je woorden, neemt ze mee, pleit voor je.

Maar wat een gebeuren is dat bij elkaar, dat jij als kleine mens daar gaat staan in Gods werkelijkheid en je richt tot Hem!

Hebben we daar voldoende aandacht voor? Voor het ontzagwekkende in ons gebed?

Staande voor de Heilige? Dan kan het niet even snel, omdat je omvalt van de slaap.

Haast is dan een echte vijand. Waar haal je de tijd, de rust en de aandacht vandaan?

Hoe bereid je je gebed voor?

Tijd... dat hebben we vaak niet echt voor ons gevoel.

Rust? We moeten bidden, en daarom doen we het. Met enige regelmaat en niet alleen maar als wij er behoefte aan hebben.

Aandacht.

Het zijn van die woorden die we allemaal vast wel kennen als het om ons bidden gaat.

Ze zullen ook een vaste plaats moeten hebben in ons omgaan met de Here, die alle tijd voor ons heeft.

Het is waar, de Here weet al lang wat ons bezig houdt en wat we zullen voorleggen. Hem is immers niets verborgen. Hij kent onze situatie en wil betrokken zijn bij de zaken van ons hart. Je hoeft voor Hem niets verborgen te houden. Dat kunnen we niet eens. Hij doorgrondt en

kent ons als geen ander. Dat maakt bidden trouwens nogal eens lastig, als we toch denken dingen te kunnen omzeilen, weg te leggen, niet te noemen. Blokkades in ons bidden worden het, als God het niet verhoedt. Dan kun je wel bidden, maar zal het dan zijn heilzame effect wel kunnen hebben?

De vraag stellen is haar zo goed als beantwoorden. Eerlijk voor God zijn is niet de gemakkelijkste kant in onze gebedsontmoeting met Hem. Omdat we lang niet altijd de ruimte hebben om werkelijk in rust oog in oog met Hem te staan en te spreken.

Daar is veel geloof en overgave voor nodig. Ruimte voor bekering, verandering. Je laten beheersen door Gods Geest. Bereidheid om onze prioriteiten bij te stellen.

Tijd. Stille. Meditatie wat mij betreft. Biddend overwegen en bedenken.

Wie in zijn huwelijk geen tijd neemt voor de ander, groeit van die ander weg. Zijn daar geen gesprekken meer van hart tot hart, dan gaan harten op een gegeven moment dicht.

Is er geen warme aandacht voor elkaar, dan komt de kilte binnen.

Organiseer je je ontmoetingen niet meer, dan houd je weinig over.

Dat is tussen twee mensen al het geval.

Het gaat ook op als het gaat om ons omgaan met de Here.

Daarom het volgende:

* Overweeg steeds weer wie de Here is. Leer Hem kennen, al overwegend, lezend in de Bijbel, in andere boekjes of boeken. Ken Hem in zijn nabijheid, zijn liefde, zijn barmhartigheid. Denk na over zijn heiligheid en over zijn gedachten over wat goed en kwaad is. Lees voor jezelf of zing voor jezelf Psalm 139:1: Heer u kent mij... God wil ons in Jezus Christus heel nabij zijn. Hij is dat ook.

* Overdenk en spreek het uit in je gebed, wat dat voor je betekent, zijn nabijheid en liefde.

Denk eens na over wat het betekent je over te geven aan zijn genade.

Sta stil bij het leven en sterven van de Here Jezus Christus en maak dat ook heel persoonlijk. Dank Hem voor wat Hij deed voor jou en anderen en leer berouw te hebben, opluchting en verwondering.

* Gods Geest wil in ons wonen, is ons toegezegd. Dat zijn

niet alleen maar een paar woorden, dat is Gods werkelijkheid. Overdenk hoe Hij je leven leidt en geloof aan je gaf en geeft. Dank Hem voor wat je kon en mocht betekenen voor God en je naaste en bidt steeds weer om de vrucht van Hem in je leven. Leg wat de Bijbel daarover zegt naast je eigen leven en leg wat er op de weegschaal komt te liggen neer voor God: je offer van liefde en je tekorten. Bidt om geestelijke genezing en zegen. Stel je in dienst van Gods Geest en verwacht ook dat God dat zal doen (Luk. 11:13) en dat dat gevolgen zal hebben!

* Denk aan Gods trouw in de loop van je leven. In de loop van de geschiedenis van God met zijn volk. Herinner je het goede wat Hij je gaf en meedeelde op allerlei gebied. En dank Hem voor wat Hij deed in het leven van anderen en van jezelf. Het is ongelooflijk als je je zegeningen telt, één voor één hoe verstrekkend die trouw van de Here was en is.

* Haal de tekst je voor de aandacht die zegt: "Aan Hem die door de kracht die in ons werkt bij machte is oneindig veel meer te doen dan wij vragen of denken, aan Hem

komt de eer toe in de kerk en in Jezus Christus, tot in alle generaties, tot in alle eeuwigheid. Amen", (Ef. 3:20,21) en leg daarin ook je persoonlijke verwachtingen neer, in afhankelijkheid van Hem die alles leidt naar zijn heilige wil.

* Overdenk in je spreken met de Here je eigen kleinheid, vergankelijkheid, broosheid en beperktheid. Verwonder je over zijn liefde, ook voor jou. Juist voor jou. Aanbidt de Heer in zijn grootheid en almacht. Leg Hem je leven voor en wacht op Hem. Verwacht het van Hem, die ons hoop en vertrouwen geeft in de dingen die Hij doet en belooft.

In je binnenkamer...

Leer steeds die weg te gaan. Zoek zijn aangezicht, dringt de Bijbel aan.

Levenslang.

Je zult zien dat dat een geweldige groei geeft in je leven met en voor de Here, je God en Vader. Het gebed van Gods kinderen haalt heel veel uit. Naar alle kanten.

Ds. O.W. Bouwsma is predikant van de Gereformeerde Kerk te Gouda

Zorgverzekering speciaal voor kerkelijke werkers in loondienst
heeft aan de premie gedokterd...

...en daar knapt u pas echt van op!

basispremie p.m. **€80,38**

Let op: Tot **1 maart** kunt u uw huidige verzekering opzeggen.
 Maar hoe eerder hoe beter. En tot **1 mei** kunt u een nieuwe zorgverzekeraar kiezen.
 Ga voor meer info naar: **www.donatus.nl**

Postbus 500 5240 AM Rosmalen 073 - 522 1700

donatus
 verzekert vertrouwd sinds 1852

The Candlestand Statement (2)

Vorige keer werd een begin gemaakt met de bespreking van The Candlestand Statement (CS). Verder kwamen de eerste twee hoofdstukken van dat document aan de orde. In deze bijdrage het derde en laatste hoofdstuk van dat werkdocument. Daarna volgen een paar typering, worden kanttekeningen geplaatst en wordt gezocht naar de waarde van deze Verklaring voor Gereformeerden in Nederland.

J.M. Haak ■

Inhoud - Hoofdstuk 3

Na God de Heilige Geest (hoofdstuk 2) gaat het derde hoofdstuk over christelijk leven. Het centrum van dat leven is blijkens 3.1-28 de verlossing van onze zonden in Jezus Christus. Het door God gegeven geloof geeft ons daarvan zekerheid. Het is de Geest die maakt dat geloof echt wordt; realiteit in ons leven. Hij is ook degene die zorgt dat ons geloof groeit. In het begin van dit hoofdstuk valt het *procesmatige* van het werk van de Geest op. Duidelijk wordt dat het geloof van een christen niet stil kan staan. Er staat bijvoorbeeld dat christenen zich een leven lang vernieuwend voortbewegen. Ook wordt er gezegd dat er sprake is van voortdurende bekering en een 'proces van levensheiliging' (3.1-29).

zo zou je op een heidense manier je christen-zijn invullen

Zoals bij hoofdstuk 1 wordt uitgegaan van het 'genoeg' van de Bijbel (zie vorig artikel) komt hier het genoeg van het geloof in Gods verlossing en het werk van zijn Geest daarin tot uitdrukking. Dat blijkt als bijvoorbeeld weersproken wordt dat rechtvaardiging door het geloof alleen op zich onvoldoende is (W18). Verder wordt dat duidelijk als verworpen wordt dat er een staat van volmaaktheid zou zijn in dit leven (W19, zie ook W20). Aan de andere kant wordt niet geschuwd om hierin naar de eigen geloofspraktijk te kijken. Overaccentuering van verbondszekerheid zorgt volgens de CS voor misbruik van de genade of veronachtzaming van wedergeboorte (W21). Dit brengt het gevaar met zich mee dat christenen lui worden in levensvernieuwing en de veelvoudige vrucht van de Geest niet voortbrengen.

Een belangrijke paragraaf in dit hoofdstuk lijkt me 3.2-31 *Zonde en lijden*. Hierin wordt een

vloer gelegd voor de manier waarop je moet aankijken tegen de realiteit van deze wereld. Deze realiteit bepaalt wat je verwachting is (of: moet zijn) van wat je in dit leven van God krijgen zult. Gesteld wordt dat de aarde 'een vervloekte aarde' werd door de rebellie van de mens. God werkt naar de volkomen verlossing en herschepping toe zoals Hij laat zien in Openbaringen 21:4: 'Er zal geen dood meer zijn, geen rouw... want wat er eerst was, is voorbij.' Maar juist in de woorden 'wat er eerst was' wordt onze huidige werkelijkheid volgens de CS getypeerd. Wij leven namelijk in dat 'eerst.' Niemand (gelovig of ongelovig) kan daaraan ontsnappen. Ziekte, dood en lijden zijn dan ook realiteiten waar we sowieso mee te maken krijgen (zie 3.2-37).

Gevolg van deze visie is dan ook dat het grote werk van God in zijn verlossing voorop komt te staan in het christelijk leven. Wonderen en genezing moeten zeker van God worden verwacht (3.2-32; zie ook 3.2-37). Maar daarin moet de juiste verhouding niet uit het oog verloren worden. In het christelijk leven kan en mag het niet gaan om (eigen) welvaart, geluk of gezondheid. Zo zou je op een heidense manier je christen-zijn invullen (zie W23). Het centrum is God die zijn verlossingsplan uitvoert in deze wereld en in het leven van zijn kinderen. Deze verhouding zal ook altijd de inhoud van het gebed moeten bepalen. Wat dit concreet betekent, wordt uitgewerkt in 3.2-37 *Omggaan met ziekte en genezing*.

God kan ook op geen enkele manier voor ons karretje worden gespannen (W24&25). De gevaren van een verkeerde verhouding ten opzichte van God komen in 3.2-28 *Onze geestelijke strijd* aan de orde. Als je zelf het centrum bent in je leven dan loopt het mis. Dan kunnen er wel allerlei wonderlijke dingen gebeuren in en door mensen(levens), maar Jezus zal alsnog zeggen: 'Ik heb jullie nooit gekend' (Matteüs 7:23). Deze paragraaf in de CS is er een waarin

helderheid boven alles voorop staat. Blijkbaar is hier de meeste kans op ontsporingen. Zo is dat in ieder geval op me overgekomen. Want juist op het punt van het christelijk leven en wat daarin van God te verwachten is, worden de meeste weerleggingen gedaan. De Weerleggingen 22 t/m 31 gaan over *Wereldbeelden* (22, 23), *Manipulatie van God* (24 t/m 26), *Welvaart* (27-29), *Valse profetie* (30) en *Geestelijke strijd* (31). De slotparagrafen van de CS gaan over organisatie van de kerk (3.3) en het leven van de gemeente (3.4). Bij het spreken over de kerk valt een bepaalde evenwichtigheid op. Aan de ene kant wordt er waardering uitgesproken over basale dingen als 'leer' (dogma's) of het 'instituut' van de kerk. Aan de andere kant is er ook oog voor de gebrokenheid of kortzichtigheid binnen de kerk. Bij dat laatste gaat het dan bijvoorbeeld over de vele afscheidingen in de kerk (3.3-42) of eindeloze discussies over de liturgie (3.3-41). Deze evenwichtigheid vind je ook terug in de Weerleggingen. Zo wordt er bijvoorbeeld gezegd dat het beschrijven van de leer in dogma's *als zodanig* (cursivering jmh) geen hinderpaal vormt voor de ontwikkeling van het kerkelijk leven (zie ook een gelijke formulering in W33). Daarmee lijkt mij dat er gezegd wordt dat kritiek op iets als dogma's niet terecht is. Die horen er te zijn in een kerk (zie W32). Tegelijk wordt duidelijk dat het niet omgedraaid kan worden in de zin dat een goede leer zou zorgen voor een goed kerkelijk leven.

Bij de paragrafen over het leven van de gemeente wordt blijk gegeven van contextgevoeligheid. Zo staat er bijvoorbeeld dat het eerste gemeentelven, zoals dat in *Handelingen* beschreven wordt, niet moet worden geïdealiseerd. Verder wordt er gezegd: 'Kerken moeten zich aanpassen aan hun eigen wereld en reageren op de uitdagingen die de tijd en samenleving aan hen stellen' (3.4-43). Dat dit niet betekent dat de wereld waarin de kerk staat primair is voor hoe kerkelijk leven eruit dient te zien, wordt helder in de paragrafen 3.4-44 t/m 3.4-48. De schriftuurlijke gegevens zijn leidraad voor leven in de gemeente, leiderschap, eredienst en leven in de wereld. Dit komt ook overeen met de manier waarop er in Hoofdstuk 1 is geschreven over de Bijbel als gids voor alles wat christenen nodig hebben. Vooral de Persoon Jezus Christus wordt in de slotparagrafen over het gemeentelven naar voren gebracht.

Typering

Na de inhoud van het document wil ik een paar kenmerkende dingen van de CS noemen. Deels zijn deze al voorbereid door wat bij de inhoud van de verschillende hoofdstukken naar voren kwam.

Kader. Met deze typering bedoel ik dat er in de CS wordt gezocht naar ruimte om een onderwerp of problematiek aan de orde te stellen. Er wordt niet direct iets signaleerd waarbij dan

wordt gezegd: we zijn het daarmee eens of oneens. De onderwerpen worden in een groter perspectief geplaatst en vandaar uit besproken. Deze aanpak viel me verschillende keren op. Bijvoorbeeld als het gaat over de gaven van de Heilige Geest. Voordat die concreet aan de orde komen, wordt eerst de Persoon van de Heilige

blijkbaar is hier de meeste kans op ontsporingen

Geest beleden als deel uitmakend van de Drie-enige God. Of voordat gesproken wordt over de verschillende gaven van de Geest in de gemeente, komt eerst aan de orde hoe de Bijbel gelezen moet worden. Als laatste voorbeeld noem ik de manier waarop de CS aankijkt tegen het 'nu' waarin we leven. Door dat zo neer te zetten, kun je in het vervolg ook spreken van datgene wat je vooral van God verwachten mag in dit leven.

Ik vind dit 'kaderwerk' mooi en heb er bewondering voor. De CS biedt hierin ook veel:

- Overzicht, evenwichtigheid en rust voor en tijdens de momenten waarin positie wordt gekozen.
- Het kader zorgt ervoor dat de verschillende weerleggingen niet uit de lucht komen vallen.
- Het kader kun je al lezend ervaren als ruimte voor verdere bezinning. In de zin dat er een bepaald gebied is aangewezen waarin deze bezinning gerust kan plaatsvinden.
- Tot slot is dit kader fundamenteel. In onze kerken wordt momenteel volop gesproken over de Persoon en het werk van de Heilige Geest. De CS positioneert zich in dit gesprek als een partner die mijns inziens onmogelijk genegeerd kan worden. Dit doordat in het aanwezige kader van de CS sprake is van:
  - (a) een overal merkbare eerbied voor en zorgvuldige omgang met de Bijbel;
  - (b) het zoeken naar het specifieke van de Heilige Geest binnen de Drie-eenheid (of datgene wat de Drie-enige God doet);
  - (c) een uit (a) voortkomende en steeds terugkerende concentratie op Gods werk in Jezus Christus;
  - (d) bekwaamheid en durf om èn zelfkritiek te hebben èn duidelijk te wezen in het kritisch zijn op en/of afwijzen van een onbijbelse manier van omgaan met (het werk van) de Heilige Geest;
  - (e) een evenwichtige manier van spreken als het gaat over gangbare en belangrijke zaken als de leer, het instituut (kerk) of het christelijk leven. Dit zorgt ervoor dat het nadenken over (het werk van) de Heilige Geest niet gelijk in een concurrentiepositie komt met dergelijke onderwerpen, maar eerlijk en ontspannen onder ogen kan worden gezien.

Helder en consequent. Dingen die in het kader (zie hierboven) zijn genoemd, worden consequent doorgevoerd. Dit betekent dat je aan het eind van het lezen van dit document een helder beeld voor ogen hebt van de bedoelingen van de schrijvers. De hoofdlijn is duidelijk. Er loopt bijvoorbeeld een lijn van de manier waarop God zich openbaart naar datgene wat belangrijk is voor het christelijk leven. De verlossing in Jezus Christus (middelpunt van openbaring 1.1-2) wordt bepalend gemaakt voor de inhoud en verhouding van het gelovig gebed (3.2-33). Een laatste voorbeeld van die consequentheid. De visie op de specifieke periode van het NT (1.2-6) werkt door in de weerlegging dat de gemeente van *Handelingen 4* als 'model' zou moeten worden genomen voor de kerk van alle plaatsen en tijden (W38).

Vrijmoedigheid. Waar de weerleggingen duidelijk zijn over het niet kunnen claimen van gaven van de Geest of van Gods macht, is er geen sprake van bekrompenheid als het gaat over het kunnen van Gods Geest. Zo valt de vrijmoedigheid op als het gaat over het verwachten van genezing (3.2-37). De vrijmoedigheid valt ook op als er met een kritische blik naar de eigen geloofspraktijk gekeken wordt. De uitspraken daarover vormen bepaald niet de hoofdmoot maar blijven na het lezen toch zeker bij.

Concreet. Weerleggingen zijn soms gericht tegen heel specifieke zaken. Dat gebeurt bijvoorbeeld in *Weerlegging 24*. Daarin wordt de zogenaamde slogan *Name it and Claim it* aan de orde gesteld en verworpen. Dat geeft de indruk dat men goed weet wat er hier aan de orde is. Hierbij speelt ongetwijfeld de in het *Woord vooraf* genoemde eigen ervaringen een rol.

Kanttekeningen en waarde

Bij het document wil ik ook een aantal kanttekeningen plaatsen. Het viel me bijvoorbeeld op dat de verwijzingen naar de Schrift niet altijd even sterk zijn. Dat is jammer - zeker gezien de zorgvuldige manier waarop met de Bijbel wordt omgegaan (zie vorig artikel). Zo wordt er bijvoorbeeld gezegd dat de Bijbel als geheel getuigt dat we moeten bidden voor de zieken in de hoop dat de Heer hen geneest (3.2-37). De tekstverwijzingen die daarbij worden genoemd, (3) geven daarvoor mijns inziens geen grond. Of als er staat dat God zijn Geest belooft elke keer als wij de Bijbel openen en er uit lezen (1.3-9), is de daarop volgende tekst uit Openbaringen 1:3 wel mooi, maar lijkt me die niet de juiste.

Een ander punt waar ik hier bij stil wil staan, is de verantwoording van Bijbellezing. Ik heb mijn waardering daarover in het vorige artikel uitgesproken. Dat ik het hier ook noem, heeft te maken met de argumentatie bij die verant-

woording. Die wordt, bijvoorbeeld als het gaat hoe er tegen het NT wordt aangekeken, niet gegeven. Terwijl deze visie wel sterk aanwezig is en ook doorgevoerd wordt in heel de CS. Ook heeft deze visie natuurlijk gevolgen voor verdere uitspraken over de gebeurtenissen die je in het NT aantreft en zou kunnen toepassen in onze tijd. De uitspraak dat de NT-sche tijd specifiek was, zal wellicht door velen worden onderschreven. Maar welke consequenties dat precies heeft voor de manier waarop je moet aankijken tegen de gaven van die tijd - daarover verschillen de meningen. Ik zeg niet dat ik de CS op dit punt onbevredigend vind. Ik weet niet of je in een dergelijk document hierop verder moet ingaan. Wel valt het op als een punt dat verdere aandacht verdient.

Het noemen van bovenstaand punt heeft ook te maken met mijn leeservaring. Bij *Typering* heb ik geschetst hoe ik het lezen van de CS heb beleefd. Verrassend was dat soms omdat je in je achterhoofd rekening houdt met het (spannings)veld gereformeerd - charismatisch. Om het heel kort te zeggen heb ik de CS ervaren als een goed geoliede machine. Het loopt. Je wordt meegenomen en er worden je prachtige dingen getoond.

Maar precies op het punt van de gaven van de Geest 2.3-24 – 2.3-26 kreeg ik het idee dat er haperingen begonnen op te treden. Die ervaring heb ik in het vorige artikel ook benoemd. Er wordt bijvoorbeeld nadruk gelegd op verantwoordelijkheid van de kerk als het gaat om het opmerken en onderscheiden van scheppingsgaven en geestelijke gaven (2.3-27). Waarom is deze verantwoordelijkheid niet nader ingevuld? En er wordt vrijmoedig beleden dat we zoveel te verwachten hebben van God (3.2-32 en 3.2-37). Waarom is dat niet meer uitgewerkt? En als we de Geest geen beperkingen kunnen opleggen (2.3-26) wat houdt dat dan concreet in? Op deze punten kreeg ik soms het idee dat het defensieve in dit document een te grote rol speelt. Dat vind ik jammer. Juist gezien het ruime kader en het op verschillende punten bevrijdende spreken over het werk van God en zijn Geest. Misschien is zo'n houding eerst ook wel nodig. Dat zou kunnen. Maar het lijkt me duidelijk dat op deze punten nog genoeg werk aan de winkel is voor de kerken. De waarde van dit document zie ik vooral in die dingen die bij *Typering* naar voren zijn gebracht. Wat er tussen gereformeerd en charismatisch speelt, wordt in kaart gebracht. Er wordt verantwoording gegeven op tal van punten. Ontsporingen worden helder aangegeven en afgewezen. Ook wordt er een appèl gedaan op het geloof en de verantwoordelijkheid van ieder christen. Het lezen van de CS bepaalt je ook (opnieuw) bij het sterke en mooie van gereformeerd zijn.

Ds. J.M. Haak is predikant van de Gereformeerde Kerk te Ulrum

Psalmen voor Nu (2 - slot)

kerk en muziek

In twee artikelen ga ik in op het project Psalmen voor Nu. Daarbij houd ik me vooral bezig met een paar muzikale aspecten. De vorige keer (zie *De Reformatie* nr. 8 van 19 november jl.) is ingegaan op de verhouding psalmteksten en lichte muziek (popmuziek). Geconcludeerd werd dat er ook binnen de lichte muziek genres en stijlen zijn die waardig genoeg zijn voor psalmteksten. Daarnaast stelde ik dat niet alle muzieksoorten uit de popmuziek geschikt zijn voor de psalmteksten.

J. Smelik ■

Voor het project gaan de makers er vanuit dat alle muziek geschikt is die tekstgericht is en door een groep mensen gezongen kan worden. De vorige keer betoogde ik ook dat de muziek van *Psalmen voor Nu* lang niet altijd de inhoud van de tekst volgde: wat er ook gebeurt in bijvoorbeeld psalm 22, 28 of 130, de muziek kabbelt rustig voort alsof er tekstueel inhoudelijk niets verandert. Het projectteam heeft er tot nu toe niet voor gekozen om andere vormen te kiezen die inhoudelijk dichter om de huid van de oorspronkelijke psalmen passen.

Zingen en meezingen

Waarschijnlijk hangt dit samen met de gedachte dat de *Psalmen voor Nu* geschikt moeten zijn voor samen-zang. En wanneer een groep mensen een 'psalm voor nu' moet kunnen zingen, zit je vast aan de strofevorm met een gelijkblijvende melodie. Maar juist ten aanzien van de zingbaarheid van de psalmen door een (grote) groep mensen heb ik bij de meeste psalmen toch wel mijn vraagtekens. En dat geldt temeer wanneer deze psalmen ook gezongen zouden moeten gaan worden door kerkelijke gemeenten, die immers bestaan uit mensen met sterk uiteenlopende muzikale achtergronden, voorkeuren en mogelijkheden. In hoeverre kan een gemiddelde gemeente deze melodieën aan? Met deze vraag is het projectteam natuurlijk eerder geconfronteerd. Het team gaat er vanuit dat mensen de psal-

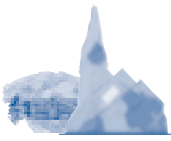
men via cd's zullen aanleren: *"Want zo leer je popsongs. En vervolgens zijn we gaan letten op de nummers die de mensen voor een rockpodium mee kunnen zingen. Het blijkt dat een concertpubliek massaal tot tamelijk ingewikkelde dingen in staat is – eenvoudig omdat ze alle timinkjes, onregelmatigheden en dergelijke kennen van de cd"* (Totdat het veilig is, pag. 19/20).

Dat kan allemaal waar zijn, maar een concertpubliek bestaat haast per definitie uit mensen die vertrouwd zijn met de muziek die op het podium uitgevoerd wordt. Je gaat immers niet naar concerten waar muziek gespeeld wordt waarvan je geen fan bent. In de kerk zitten echter ook andere groepen mensen. Dan ligt de situatie toch heel anders en blijkt 'concertpubliek' en 'kerkgangers' geen vergelijkbare grootheden te zijn.

Bovendien, wanneer de psalmsongs geleerd moeten worden van cd's, leg je dus één bepaalde uitvoering, namelijk die van de cd, als norm vast. De 'timinkjes, onregelmatigheden en dergelijke' moeten van de cd-uitvoering overgenomen worden. Dat lijkt me wat strijdig met de praktijk en de vrijheid die je binnen de lichte muziekwereld doorgaans tegenkomt. Want inderdaad raken popsongs voornamelijk via geluidsdragers (cd, radio, tv, videoclip) bekend bij de fans. Maar in de lichte muziekwereld ligt een uitvoering van een song toch nooit zo gedetailleerd vast dat er geen ruimte meer is voor improvisatie, voor vrijheden in de interpretatie.

Luister maar eens wat popartiesten doen wanneer ze hun liederen *live* uitvoeren: de charme is dan juist de variatie op, en de afwijkingen van de studio-opname zoals vastgelegd op de cd. En wanneer artiesten een lied *coveren*, dus een nieuwe versie maken van een eerder op de cd vastgelegd lied, dan is de lol nu net dat zij zich onderscheiden van de oorspronkelijke en andere uitvoeringen, onder meer juist door andere 'timinkjes en andere loopjes' en arrangementen te gebruiken.

Het kan toch niet de bedoeling zijn dat we bij dit project vastzitten aan het gegeven dat je moet zorgen voor een steriele imitatie van de uitvoering op de cd's? En wat als een band een ander arrangement gaat gebruiken en de zangleider improviseren-derwijs (zoals een beetje popzanger nu eenmaal gewoon is te doen) andere timinkjes etcetera toepast? Zelfs als je dat allemaal zou kunnen ondervangen, dan nog vraag ik me bij een flink aantal *Psalmen voor Nu* af wat er muzikaal van de melodieën over zal blijven wanneer een gemeente van bijvoorbeeld 300 of 500 mensen ze gaat zingen. Het tempo zal vaak langzamer moeten; ritmisch zullen veel aardigheidjes die juist de krenten in de pap zijn, als gevolg van de massaliteit en onprofessionaliteit van de zangers afgevlakt en verdoezeld worden. Van psalm 84 of 147, bijvoorbeeld, blijft niets over. Om het even modieus te zeggen: je moet toch niet willen dat het muzikale karakter, het eigene van dergelijke songs vernield wordt door-

dat een groep mensen ze gaan zingen. Natuurlijk zitten er best 'nummers' bij die een groep gemeenteleden op den duur heus wel met behulp van een goede bandzanger kan meezingen. Helemaal als de psalm een paar keer de revue gepasseerd is. Maar een song uit de lichte muziek 'meezingen' is nog iets anders dan gemeentezang. Zoals 'meezingend publiek' iets anders is dan een 'zingende gemeente'. Het zingen door een gemeenschap, dus volkszang in de traditionele betekenis van het woord, is niet hetzelfde als het meezingen in de lichte muziekcultuur. Het verschil is lastig onder woorden te brengen. Maar het heeft te maken met het 'op eigen benen staan', het zelfstandig zingen en *kunnen* zingen van melodien die technisch binnen het bereik van niet-muzikaal gevormde mensen liggen. Het is een beetje vergelijkbaar met het volgende. Sinds een aantal jaren kennen we het fenomeen 'Meezing Messiah'. Het publiek bestaande uit zanglustige amateurs mag dan de koorwerken en arias uit Händels Messiah meezingen met professionele koren en solisten. Dat blijft echt 'meezingen' want als de professionals stoppen met zingen, dan blijkt het publiek er eigenlijk niet veel van te bakken, uitzonderingen daargelaten. Iets dergelijks doet zich m.i. voor als het gaat om het meezingen van de *Psalmen voor Nu*.

dieën, waarbij de psalm in zijn geheel door een groep mensen gezongen moet kunnen worden. Je kunt bijvoorbeeld ook muzikale bewerkingen maken waarbij een solist of zanggroepje zingt in afwisseling met de gemeente die bijvoorbeeld alleen refreinen (mee)zingt. Dan heb je muzikaal en vormtechnisch je handen veel meer vrij. Een aardige bijkomstigheid is dan dat je dan bovendien ook meer aansluit bij de oorspronkelijke uitvoeringspraktijk van de psalmen.

Liturgie

Een vraag die bij dit project uiteraard gesteld wordt, is in hoeverre de *Psalmen voor Nu*, gezien de gebruikte muzikale genres en idiomen, in de reguliere kerkdiensten een plaats moeten of kunnen krijgen. Een eenduidig antwoord is hier wat mij betreft vooralsnog niet te geven. Stilistisch liggen de gebruikte muziekidiomen namelijk ver uit elkaar. De ene psalm zal wel kunnen, terwijl je bij de andere goede redenen kunt hebben om die niet te gebruiken. Bovendien zal één en ander ook afhangen van hoe de psalm uitgevoerd gaat worden.

Ook zullen zaken als eredienst-waardigheid, passend bij de stijl van een kerkdienst dan bediscussieerd moeten worden. Dat is dus primair een liturgisch-inhoudelijke discussie en geen (kerk)muzikale. Hopelijk gaan we die discussie niet uit de

weg en laten we haar evenmin verzanden in het plakken van etiketten als 'hoogkerkelijk'. Alsof er geen 'middekerkelijkheid' in allerlei gradaties bestaat.

Hoe dan ook, op dit moment lijkt het me in ieder geval voor de hand liggend dat de *Psalmen voor Nu* in jeugddiensten en paraliturgische bijeenkomsten gebruikt en zo uitgetoetst worden.

84. Wat hou ik van uw huis

Capo 1/G#

♩ = 1/4

1. Wat hou ik van uw huis, HEER van de hemel-se le-gers, Ik loude u sterk ver-lan-gen naar de tri-um-phi-en van de HEER.

Wanneer 's zondags de organist plotseling ophoudt met spelen/begeleiden, dan kan de gemeente heel best verder zingen. Sterker, vaak knapt de gemeentezang er aanzienlijk van op wanneer de organist niet begeleidt. Dat zul je met *Psalmen voor Nu* doorgaans niet hebben. Naar mijn inschatting zullen de meeste *Psalmen voor Nu* in de praktijk toch vooral 'luisterliedjes' blijken te zijn. Daar is niets mis mee. Integendeel, die kunnen zeker ook hun waarde hebben zoals een psalm op de Engelse chantwijze gezongen door een cantorij ook zijn waarde heeft.

Ik vraag me dan ook af of het verstandig is om in dit project zo strikt vast te houden aan strofische bewerkingen met gelijkblijvende melo-

Praktische punten

Maar nog afgezien van de vraag naar de relatie tussen liturgie en muziek, is er een praktisch en dringend-actueel vraagstuk, waarvoor ik hier aandacht wil vragen. Met de komst van de evangelicale liederen in de *Negentig Gezangen* is dat vraagstuk actueel geworden, en wanneer we een aantal *Psalmen voor Nu* zouden gaan gebruiken, komt de vraag nog sterker op ons af. De vraag namelijk naar de kwaliteit van de muziek en de musici. Want ook binnen de lichte muziek heb je natuurlijk kwaliteitsnormen en criteria. En dus is de vraag actueel hoeveel kerken, gemeenten musici in huis hebben die vol-

doende opgeleid zijn in de lichte muziek om aanvaardbare arrangementen te kunnen maken. Op de cd-rom staan immers wel de partituren met de melodie, een pianobegeleiding en gitaarakkoorden. Maar in de lichte muziek is een partituur niet meer dan een basisconcept, een raamwerk waarbij van de uitvoerenden enige creatieve toevoegingen vooral op het gebied van de ritmiek verlangd wordt. Bovendien gaat het hier ook nog eens om een vrij breed scala aan genres en stijlen uit de lichte muziek die voor de psalmen gebruikt wordt. Niet alleen van arrangeurs wordt veel verlangd, maar ook de uitvoerende musici moeten het één en ander in hun mars hebben. Temeer omdat er muziekstilistisch een vrij grote diversiteit te vinden is in de *Psalmen voor Nu*. Maar hoeveel kerken, gemeenten hebben musici of combo's tot hun beschikking die deze psalmen/arrangementen op een aanvaardbaar niveau kunnen uitvoeren? Volgens mij zijn ze binnen de vrijgemaakt-gereformeerde kerk op één hand met een aantal geamputeerde vingers te tellen.

Niet alleen van binnen ons kerkgenootschap maar ook van elders heb ik al meerdere verhalen gehoord van gemeenten waar men in eerste instantie enthousiast was over de medewerking van een combo in de dienst, maar waar zelfs de lichte-muziekfans zich al snel mateloos begonnen te storen aan de slechte kwaliteit van het bandje. Nu is er vooral de afgelopen decennia meer ergernis en minder acceptatie gekomen voor slechtspelende organisten. Een goede ontwikkeling. Maar in de praktijk blijkt het nog wel eens erg lastig te zijn om goedspelende organisten op de orgelbank te krijgen en de slechtspelende ervan af te halen.

Welnu, laten we ons niet nog eens aan dezelfde steen stoten en laten we dus zorgen dat we over een x-aantal jaren onszelf niet opgescheept hebben met slechtspelende bandjes die je uit pastorale of welke andersoortige overwegingen niet meer kunt afschaffen. Bezint eer ge begint, ook als het om kwaliteit van religieuze lichte muziek gaat.

Een andere mogelijkheid is natuurlijk dat je gaat werken met karaoke-cd's, dus met cd's waarop de instrumentale begeleidingen staan, waarbij een gemeente samen met een zanggroep kan meezingen. Maar is het nu een blij vooruitzicht dat ons streelt (om het in bewoordingen van de berijming 1773 te zeggen) wanneer de koster na de preek een cd aan zet en de gemeente via de luidsprekers de begeleiding hoort waarbij ze haar lied moet zingen? Hoe gaan we dat dan trouwens doen met de tempi die in een akoestische kerk met 750 kerkgangers toch lager moeten liggen dan in een kerk met 50 kerkgangers?

Slijtvast

Bij een dergelijk project is een voor de handliggende vraag hoelang de psalmen up-to-date zul-

len blijven en welke doelgroepen je zult bereiken.

Wat de eerste vraag betreft, vorige keer meldde ik al dat het team van *Psalmen voor Nu* geen wegwerp-muziek waardig vindt voor bij de psalmteksten. Meermalen wordt door het team benadrukt dat de psalmen 'slijtvast' moeten zijn. De psalmen moeten een paar decennia mee kunnen (pag. 19). Dat is een goed uitgangspunt. En wat je dan kunt doen is zorgen voor kwaliteit. De psalmliederen zullen moeten voldoen aan hoge kwaliteitsnormen die binnen de lichte muziek gelden.

Maar zelfs als ze dat doen, blijft het een gok of deze psalmen zullen aanslaan. Die les kun je leren uit de wereldlijke muziekcultuur: hoe berekenend muziekproducenten een song in elkaar zetten en welke marketingtechnieken men ook aanwendt, het blijft altijd een gok of de song 'het haalt' of het een hit wordt. Dat geldt nog sterker wanneer je niet alleen een hit wilt hebben voor een beperkte periode, maar wanneer het ook nog eens een *evergreen* moet worden die men over een paar decennia nog graag zingt of beluistert.

Dit mechanisme geldt uiteraard ook voor het project *Psalmen voor Nu*. En dan schat ik zo in dat veel composities uiteindelijk toch te middelmatig blijken te zijn om voor een periode van decennia te kunnen blijven boeien. Wanneer je liederen wilt die een paar decennia meegaan, dan zal middelmaat (niet slecht maar ook niet bijster goed) in elke geval onvoldoende blijken te zijn. Mijn vermoeden is dat de teksten doorgaans langer mee zullen gaan.

Volgens de nieuwsbrief uit oktober 2005 zijn er nu 47 psalmen waarvan de muziek 'definitief' is vastgesteld. Het lijkt me wijs wanneer het projectteam ermee rekent dat diverse psalmen binnen afzienbare tijd toch weer toe zullen zijn aan een nieuwe muzikaal jasje.

Doelgroepen

Het projectteam wil met hun psalmen christenen bereiken die opgegroeid zijn met lichte muziek en daar het meest vertrouwd mee zijn. Het moet voorkómen dat deze christenen vreemd raken van de psalmen.

Maar het projectteam heeft een grotere doelgroep voor ogen: "*We willen dat onze psalmen ook mensen kunnen aanspreken die niets van de bijbel, de kerk en het christendom afweten. Psalmen voor Nu moet een aansprekende kennismaking met het geloof kunnen zijn*" (pag. 9).

Natuurlijk zou het prachtig zijn wanneer de psalmen mensen in aanraking brengt met het christelijke geloof. Zoals je ook hoopt dat al die mensen die frequent luisteren naar cantates van Bach zich aangesproken mogen voelen door het evangelie. Toch vrees ik dat voor veel buitenkerkelijken de kloof met de *Psalmen voor Nu* te groot zal blijken te zijn.

Het project draagt namelijk wel de titel '*Psalmen voor Nu*', maar dat betekent niet dat het ook gaat om psalmen *van nu*. Hoewel men nadrukkelijk

kerk- en kanseltaal heeft vermeden, toch blijven deze psalmherdichtingen veel onuitwisbare sporen dragen van de oorspronkelijke psalmen, zoals die tot ons gekomen zijn uit een langvervlogen cultuur en uit een ver verleden. Dat kan niet anders, maar het betekent wel dat er hoe dan ook een kloof blijft bestaan.

Ook uit muzikaal oogpunt kun je eigenlijk niet spreken over psalmen *van nu*. Want de psalmen zijn gecomponeerd in muziekgenres van minstens een kwart eeuw geleden. Veel psalmen die tot nu toe gepubliceerd zijn, doen denken aan songs à la Boudewijn de Groot en Lennaert Nijgh, al zijn ze naar taal en vooral naar toon vaak veel minder virtuoos en briljant.

Dat men zich muzikaal oriënteert op muziek van vóór 1980, is prima. Maar het houdt wel in dat voor grote groepen jongeren, vooral uit de niet-christelijke wereld, de muziek van *Psalmen voor Nu* hopeloos ouderwets en gedateerd is. Juist binnen de wereldlijke jeugdcultuur is men bovendien uitgesproken pro of contra bepaalde muziekgenres. Ook wat de muziek betreft, zullen er dus kloven blijven bestaan.

Het zou me bovendien niet verbazen wanneer er ook groepen christenjongeren zijn die weinig enthousiasme tonen voor de psalmen wanneer ze in deze modernere versie gepresenteerd worden. Natuurlijk zal het vaak voorkomen dat de impopulariteit van de psalmen bij christelijke jongeren veroorzaakt wordt door ouderwetse taal en de melodieën van het Geneefse psalter, zoals het projectteam betoogt (pag. 17). Maar vooralsnog lijkt het me goed rekening te houden met het gegeven dat de psalmen - zelfs in hedendaagse bewerkingen - door groepen christelijke jongeren niet geapprecieerd worden. Daarbij zou het bijvoorbeeld kunnen dat men deze oudtestamentische liederen voor de nieuwtestamentische gemeente als gepasseerd station beschouwd. En ook onder christelijke jeugd heb je fans van muzieksoorten die niet binnen dit psalmenproject gebruikt worden. Dat een heavy-metal-fan in vuur en vlam komt te staan van het 'softe' muzikidoom van deze psalmen, lijkt me niet erg waarschijnlijk.

Kortom, hoe zeer ik ook het initiatief toejuich dat men op deze wijze jongeren weer met de psalmen vertrouwd wil maken, ik denk dat door de aanpak en keuzen die binnen het project gemaakt moeten worden, er ook duidelijke grenzen zijn aan het bereiken van doelgroepen.

Ter afronding

Vooralsnog geloof ik er weinig van dat de *Psalmen voor Nu* een alternatief zijn voor de Geneefse psalmen. In die zin dat ze als gemeentezangliederen de Geneefse psalmen zouden kunnen vervangen. Wie dus hoopt dat dit project op dit punt een redelijk alternatief gaat bieden, zal waarschijnlijk teleurgesteld moeten worden. Voor het overige verdient dit project alle waardering en steun. Want er is natuurlijk helemaal niets op tegen wanneer een nieuw psalter ont-

staat waarbij gebruik gemaakt wordt van muziekgenres uit de twintigste-eeuwse lichte muziek. Dit gebeurt bovendien door dichters, componisten en hebraïci die dit respectvol doen en willen doen. En 'respectvol' wil hier zeggen dat de muziek en de tekstbewerking recht moeten doen aan de oorspronkelijke psalmteksten.

Wel zou het naar mijn mening goed zijn wanneer men nauwkeuriger let op de woord-toonverhouding. Ook zou het project er m.i. bij gebaat zijn wanneer men minder strak vasthoudt aan de strofenvorm met een gelijkblijvende melodie. De zestien psalmen die nu gepresenteerd zijn, maken al duidelijk dat veel (misschien wel de meeste) psalmen niet geschikt zijn gemeentezang. Wanneer men dat doel meer loslaat, ontstaat er ruimte om andere vormen te kiezen waarbij de gemeente op een andere wijze participeert, bijv. door alleen een refrein te zingen.

N.a.v. Rien van den Berg (red.) Totdat het veilig is. 16 psalmen (boek met cd). Zoetermeer: Boekencentrum 2005. 99 pagina's. ISBN 90 239 1804 5. Prijs: 27,50 euro.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont te Zuidhorn.

Eind februari verschijnt:

HANDBOEK GKV 2006

Reserveer nu bij de boekhandel

**of bestel via internet:
www.gkvhandboek.nl**

*Bij bestelling vóór 20 februari wordt het
Handboek zonder portokosten
toegezonden*

Prijs € 10,95

NIEUW!

vakantiefocus

Een moderne, gebruiksvriendelijke website voor christelijke (ver)huurders van een vakantieverblijf. Vele tientallen zoekmogelijkheden (o.a. afstand, prijs, uitrustingsniveau). In de komende maanden worden de diensten nog verder uitgebreid!

Uw accommodatie plaatsen? Incl. link en 2 foto's voor € 30,00!! Bij plaatsing vóór 31 maart as. € 10,00 korting!!

Kijk snel op
www.vakantiefocus.nl

Vakantiefocus.nl, omdat uw vakantie thuis al begint!

Liedboek gezang 76:

Zie hoe de mensen heengaan

lied van de week

Het lied van deze week is geschreven door de taalkundige en dichter Klaas Hanzen Heeroma (1909-1972). Als dichter publiceerde hij vrije gedichten en kerkliederen onder het pseudoniem 'Muus Jacobse'. Dat is de naam van één van zijn voorvaders van moederszijde. Karakteristiek voor het kerkliedoeuvre van Jacobse is de nadruk op verhalende liederen waarin een perikoop uit de Bijbel verwerkt is.

J. Smelik ■

Deze liederen noemde hij zelf 'bijbelse gezangen'. Het lied van deze week, gezang 76 'Zie hoe de mensen heengaan', verscheen voor het eerst in het *Liedboek voor de Kerken* (1973). Later werd het opgenomen in de postuum verschenen bundel *A Dieu* uit 1975 en in de bundel *Het oneindige verlangen* (1982) waarin Ad den Besten liederen en gedichten van Muus Jacobse verzamelde en inleidde.

Tekst

In de laatstgenoemde bundel draagt het lied van deze week de titel '*Petrus' belijdenis*'. Het gezang is geschreven bij Johannes 6:67-68: "*Jezus vroeg nu aan de twaalf: 'Willen jullie soms ook weggaan?' Simon Petrus gaf antwoord: 'Naar wie zouden we moeten gaan, Heer? U spreekt woorden die eeuwig leven geven'*" (Nieuwe Bijbelvertaling).

Het gaat in Johannes 6 (vers 60-71) over de tweedracht die onder de discipelen en sympathisanten van Christus ontstaat naar aanleiding van het onderwijs dat de Heer in de synagoge van Kafarnaüm had gegeven. Onder Jezus' volgelingen zijn er die zich van Hem afkeren en eigen wegen gaan. Maar het onderricht van Christus leidt er ook toe dat het geloof van de discipelen versterkt wordt. Dat laatste blijkt uit de belijdenis die Simon Petrus namens de andere discipelen uitspreekt. Deze belijdenis is een reactie op de geloofskeus die Jezus aan hun voorlegt: blijven jullie bij Mij of gaan jullie ook weg?

Zoals we in kerkliederen van Muus Jacobse opvallend vaak tegenkomen, is in gezang 76 gebruik gemaakt van een refrein. De dichter heeft ergens gemeld dat hij altijd eerst het refrein van een lied schreef. Hij beschouwde het refrein als de kern en 'het dichtertlijk uitgangspunt' voor het hele lied. Vaak verwoordde de dichter in de coupletten het bijbelverhaal, ter-

wijl het refrein daarbij diende om de essentie van het verhaal en/of de betekenis voor vandaag onder woorden te brengen.

In het lied 'Zie hoe de mensen heengaan' ligt het wat anders. Jacobse heeft hier namelijk niet een perikoop, een bijbelverhaal als uitgangspunt genomen, maar twee bijbelverzen. Die bijbelverzen behelzen een vraag en een antwoord. De coupletten van gezang 76 zijn in feite niet anders dan variaties op en uitwerkingen van Christus' vraag: "*Willen jullie soms ook weggaan?*" Het refrein bevat het antwoord van Petrus op Jezus' vraag.

De schriftwoorden '*Heer, tot wie zullen wij heengaan? Gij hebt woorden van eeuwig leven*' (Joh. 6:68) is de tekst waarmee Heeroma in 1928 bevestigd werd als lid van de kerk. Hij ziet het lied dan ook in de eerste plaats functioneren in een 'bevestigingsdienst'. En inderdaad kun je het lied een zinvolle plek geven in diensten waar mensen belijdenis van hun geloof afleggen. Heeroma geeft aan dat de gemeente dan de coupletten kan zingen, waarbij het refrein gezongen wordt door degenen die belijdenis doen. Muzikaal gezien verdient het wellicht de voorkeur dat de coupletten dan ook door een kleiner groepje of door een solist gezongen wordt.

Verder zou dit lied kunnen fungeren bij de belijdenis als aparte acte in een kerkdienst. Een goede uitvoeringsmogelijkheid is dan dat een cantorij steeds de coupletten zingt en dat het refrein door de gemeente wordt gezongen. Ook kan overwogen worden om het refrein na couplet 1 door de mannen te laten zingen, na vers 2 door de vrouwen en na vers 3 door allen.

Melodie

De melodie van gezang 76 werd gecomponeerd door de kerkmusicus en componist Willem Vogel. Hij was van 1961 tot 1973 cantor-orga-

nist van de Nieuwe Zijdskapel te Amsterdam. Vanaf 1973 tot 1996 bekleedde hij de functie van cantor aan de Amsterdamse Oude Kerk. Als componist leverde Vogel een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse kerkmuziek van na de Tweede Wereldoorlog. Hij componeerde onder meer verschillende toonzettingen van vaste liturgische gezangen, een volledige jaargang 'evangelie motetten' en een groot aantal kerkliedmelodieën.

De melodie van gezang 76 bevat diverse karakteristieken van Vogels kerkliedmelodieën: ze hebben een heldere structuur en een goede zeggingskracht; ze zijn mooi vocaal gedacht en zijn technisch uitstekend uitvoerbaar voor gemeentezang.

Dat gezang 76 goed en eenvoudig (in goede zin van het woord) zingbaar is voor volkszang, wordt mede veroorzaakt doordat in deze melodie de ritmiek in alle regels gelijk is. Bij de coupletten valt verder op dat de eerste regel letterlijk herhaald wordt in de regels 2 en 4.

In regel vijf moeten we even opletten dat de regel ritmisch anders eindigt dan de vorige vier regels: in plaats van twee halve noten zijn de laatste twee noten in regel 5 een kwart noot gevolgd door een halve noot.

De vraag (= couplet) en het antwoord (= refrein) uit de tekst is muzikaal fraai vormgegeven.

Doordat de coupletregels allemaal hetzelfde ritmische patroon hebben en zich melodisch binnen de omvang d1 tot en met a1 bewegen, vormt het refrein daarmee een prachtig contrast. Want in het refrein komt de melodie in een hogere ligging terecht en bovendien wordt een gewijzigde ritmiek gebruikt.

Tussen regel 7 en 8 staat geen rust genoteerd en moeten we even snel ademen (als in een snik). De laatste regel van het refrein pakt weer het ritme van de coupletregels op.

Mooi is dat de melodie haar hoogste punt bereikt in de laatste regel van het refrein en wel op het woord 'eeuwig'. Zo wordt muzikaal onderstreept wat in de tekst eigenlijk de meest belangrijke woorden zijn: "... woorden van eeuwig leven".

Wat het tempo betreft: de melodie is gedacht vanuit de halve noot (dus niet de kwartnoot!). Als indicatie voor het tempo kan men aanhouden: MM 54-56 voor de halve noot.

Dr. J. Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Zuidhorn

uit de kerken

Apeldoorn - jubileum: 11 januari was ds. P.M. de Wit vijftig jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Lelystad (1981), Bergentheim (1986), Gouda (1991) en Wezep (1996). In 2002 ging hij met emeritaat om gezondheidsredenen.

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

abonnementsprijs € 49,95
studenten € 19,50;
buitenland € 109,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)

Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Aanlevering advertenties in overleg.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191